

Nadvědomé působení

U dítěte učícího se mluvit jsme se seznámili s novou kvalitou vědomí, kterou bychom mohli nazvat nadvědomým uměním. Každopádně to je *umění*, není to vědění; je to umění mluvit gramaticky a syntakticky správně, umění napodobit slyšenou hlásku, slyšené slovo, umění rozumět vnímanému beze slov. Pro porozumění hrají slova roli jen tehdy, když je jim již jednou porozuměno. Vědomí jako vědomí sebe se pak tvoří z toho, čemu bylo porozuměno a na co jsme si vzpomněli, a tak je vlastně samozřejmé, že toto vědomí neví nic o prvotním porozumění dítěte. Vědomí vzniklo z prvotního porozumění. Toto vědomí přece nebylo při vznikání, a poněvadž člověk jako dospělý má většinou málo zážitků tohoto prvotního porozumění, také si později tohoto původu stěží všimne.

- Kdy jste přece mysleli na něco nového?

Rozdíl mezi návykem a schopností

Proto je označení „nadvědomé“ oprávněné. Tím nadvědomým působením je vždy umění, schopnost, nikoli zvyklost nebo něco hotového. Hotové obsahy jsme našli při pozorování myšlení, cítění a chtění a také jsme viděli, že hotové obsahy z větší části v duši nepůsobí vědomě, působí nechtěny autonomní bytostí Já, podobným způsobem, jako se nevolány objevují city a jako přicházejí nezamýšlené asociace. Celou oblast hotových duševních obsahů je proto smysluplné označit za oblast *podvědomého působení*. Podvědomé působení je pramenem těch předem zformovaných vlivů, které se ve vědomí objevují v citových a myšlenkových formách, vzorech chování a volných impulzech a mnohdy zaplavují vědomí bez autonomní vůle člověka.

Významný rozdíl mezi *nadvědomými schopnostmi* a *podvědomými návyky* spočívá právě v tom, že podvědomé vlivy, které jsou vždycky „hotové“, se objevují jako zformované, jako např. asociace. Nadvědomé síly nebo schopnosti jsou naproti tomu vždy nehotové povahy, jejich prostřednictvím může to, co je zformované nebo hotové, teprve vzniknout. Nadvědomé síly jsou tedy původnější bytostnou vrstvou. Jaký je rozdíl mezi návykem a schopností? Návykem by bylo, kdybych uměl na klavír hrát, snad i dokonale, jen jednu určitou skladbu. Schopností naproti tomu je, když se mohu naučit hrát libovolné skladby podle své techniky a hudebnosti. Nelze říci, že nějaká schopnost je „hotová“. Rozdíl, který zde

existuje, lze chápat i pokud jde o oblast vzdělávání; návyky se vytvářejí přivyknutím nebo výcvikem, schopnosti se vytvářejí vyučováním. Dnes ovšem tento rozdíl ve školství téměř zanikl. Druhý podstatný rozdíl mezi těmito dvěma nevědomými oblastmi spočívá v tom, že člověk prostřednictvím nadvědomých schopností zřetelně vyčnívá do nadosobní univerzální oblasti bytí. Ta je vzhledem k myšlení více univerzální, vzhledem ke konkrétní řeči méně univerzální. Podvědomé působení má naproti tomu stále soukromý charakter a také soukromý proces vzniku. Každá komunikace, každé umění a také rukodělné schopnosti jsou nadvědomého původu.

Ačkoliv formy podvědomého působení mají individuální historii vzniku a jsou si navzájem podobné, dalo by se říci, že jsou kolektivní.

V čem spočívá jejich rozdíl vůči kolektivitě nadvědomého působení?

V podobnosti by se to dalo říci takto: Zdraví je přirozený stav *každého* organismu, a třebaže nemoci musí napadat každý organismus jednotlivě, individuální nemoci si mohou být ve svých symptomech navzájem velmi podobné. Nemoc je „chřipkou“, „černým kašlem“ pro všechny lidi, ale tuto nemoc dostane každý člověk jednotlivě.

Zvláště v dětství jsou podpůrné a nutné návyky, ale neměli bychom dopustit jejich přemíru. Získané návyky by člověk měl v nejširším smyslu revidovat nejpozději s dospíváním a vědomě vytvářet a pěstovat návyky nové.

V průběhu dalšího života pravděpodobně nikdy nebude dostižen výkon dítěte v době, kdy se učí mluvit a myslet. Na základech schopností získaných v dětství je stavěno všechno, co se později učí a osvojí si ten, kdo už umí mluvit a myslet. Také můžeme zjistit, že v míře, v jaké se prostřednictvím nadvědomých schopností vytvářejí hotové obsahy a návyky, právě tyto schopnosti z dětství ustupují. Zatímco dítě se bez námahy naučí i dvě mateřské řeči, když je okolí dvojjazyčné, pozdější osvojení další řeči je dost namáhavé. Přesto se však ukazuje, že ani dospělí nemají úplně zahrazený přístup k nadvědomé oblasti. Každý alespoň trochu normální člověk může tvořit nové pojmy, mít nové myšlenky, rozumět novým myšlenkám, což všechno jsou intuitivní záblesky z nadvědomého působení, které je stále *přítomno*, ale jako takové není vědomé. Tento druh přítomnosti vysvětluje mnohé nevysvětlené otázky. Prostřednictvím skryté přítomnosti nadvědomého

působení tak může být pochopena schopnost vědomí, spočívající v tom, že dokáže skládat účty ze svých vlastních projevů a cítit se za ně odpovědné, že si všimne svého vlastního charakteru (vědomí) zaměřeného na minulost: z této instance (z nadvědomé oblasti) pohlíží na jevy a na vlastní minulost. Ve skutečném, tj. novém myšlení pak můžeme z této instance improvizovat, ačkoliv si uvědomujeme jen to, co bylo už myšleno.

Nadvědomé působení v oblasti myšlení, cítění, vůle a vnímání

Nadvědomé působení ovlivňuje život vědomí, zasahuje do něj. To lze odkrývat a pozorovat nejspíše v původu a působení komunikativních schopností, tedy v mluvení a myšlení. Je tomu tak jak u dítěte, když v něm tyto komunikativní schopnosti vznikají, tak i u dospělého, který je uvádí v činnost, ačkoliv u dospělého je vzhled do nadvědomé podstaty těchto schopností zakrytý zvyklostmi, myšlenkovými formami a používáním hotových produktů nadvědomé duševní oblasti. Nadvědomé působení lze doslova nahmatat v procesu myšlení. Mimoto však může mít člověk aspoň tušení jakéhosi zprvu nadvědomého cítění, za jehož přispění může například rozhodnout, zda nějaká gramaticky a jazykově správná věta je smysluplná, logická, zřejmá, tj. osvětlující, nebo zda obsahuje nesmyslné blábolení. Mnozí spisovatelé, řečníci, žurnalisté, politici a vědci však dosáhli takové virtuozity ve žvanění, že je mnohdy namáhavé zjistit prázdnotu nebo nesmyslnost toho, co předvádějí. Ptáte-li se však, jak poznáte, zda je něco logické nebo ne a proč to tak je, důvod nenajdete srovnáním s formálnostmi učitelů logiky - toto srovnání by apelovalo na stejnou schopnost - nebo s něčím podobným. Důvod byste našli v cítění, právě v *poznávajícím cítění* logičnosti, podle něhož se řídí myšlení, je-li skutečným myšlením.

Nadvědomé se myšlení řídí podle poznávajícího cítění logičnosti. Logika není věda, která předpisuje „tak máš myslet“, ale je dodatečným popisem toho, jak myšlení vždy postupuje. Kdyby člověk logicky nemyslel i bez studia logiky, pak by nemohl studovat logiku. A to nemluvím o autorech knih o logice, kteří by je nemohli napsat dříve, než by si o tom přečetli nějakou knihu. Žádný spisovatel nemůže citovat svá díla dříve, než je napíše. Pokud člověk myslí, vždy myslí logicky. Dopustí-li se logické chyby, potom to není vina myšlení, ale nemyšlení, které se vmísí

do toku myšlení, jinak by nebylo možné myšlením odkrýt chybu myšlení. To, co vede naše myšlení v jeho logickém průběhu, je jasné *cítění evidence v myšlení*, která osvětluje právě myšlení v jeho logickém průběhu.

Také nám může vzejít tušení opravdu jasné, pro naše obyčejné vědomí příliš jasné, vůle. Do našeho tělesného konání zasahuje „temná vůle“, kterou nemůžeme vědomě sledovat. Jestliže však velmi soustředěně myslíme, tedy v myšlení improvizujeme, jak to děláme? Vědomě určíme téma a potom necháme myšlení, aby samo vládlo, přičemž se zdržíme, pokud možno, své subjektivní libovůle. A v takto vládnoucím myšlení je skryta vůle: *Já* nechci myslet na něco určitého, dokonce vůbec nevím, co bude v nejbližším okamžiku myšleno. Vůle v improvizujícím myšlení je zajedno s tímto myšlením, je vůlí-myšlením, které vědomě nechci. *Já* mohu zprvu chtít jen něco předem určitého. V čistém, soustředěném myšlení spočívá nadvědomá vůle a v této vůli je skryto cítění evidence, podle něhož probíhá myšlení. Mohu říci, že tato vůle je má vůle? Ne, jen ji mohu uvést do chodu. Jak to dělám, to také nevím.

Velmi podobné je to s vnímáním, při kterém člověk záměrně uvádí do činnosti pozornost. To, co vnímá, je plně nezávislé na jeho vůli - nemůže na tom záměrně nic měnit, nemůže zelené vidět jako žluté. „Vůle“ světa vnímání určuje, co vidíme, a na člověku, na jeho světě pojmů, na jeho pozornosti atd. závisí, jak hluboce se umí zahledět, vžít do toho, co se nabízí. Čím více nechá „mluvit“ svět vjemů, čím méně do něho mluví, o to úplnější bude jeho vjem. Čím více tedy nechá vládnout cizí vůli, která k němu přichází, vůli obrácenou, která nevychází od něj ve směru do světa, ale přitéká k němu ze světa. Také tato obrácená vůle je nadvědomého původu.

Georg Kühlewind